

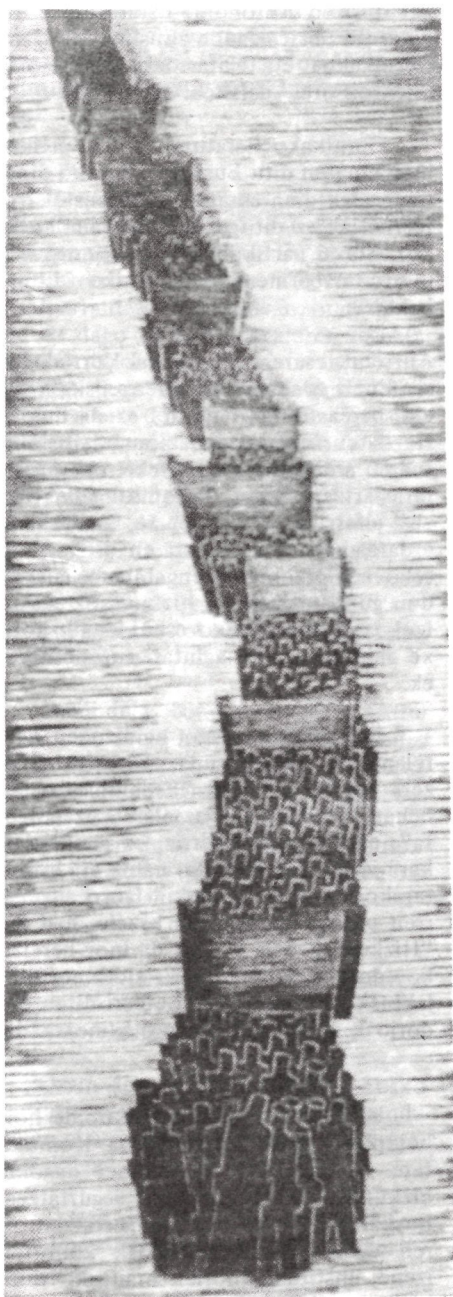
EUSKAL HERRIA: IDENTIDAD CULTURAL Y PACIFICACION

Euskararen berreskurapena bakerako bidea

Del 27 al 30 de marzo se celebró en Donostia una semana de reflexión bajo el lema de Paz y Esperanza en Euskadi. En el número anterior ofrecimos algunas de las conferencias allí expuestas. Hoy ofrecemos a nuestros lectores un resumen de otra de las conferencias, presentada en euskera.

Esta era la portada del programa que anunciaba la semana. Un grabado de A. Ibarrola. Muy significativo probablemente del pensamiento y de la intención de los organizadores. Una larga columna de hombres que camina en manifestación silenciosa. Nada de gritos. Pancartas mudas. No se ve, no se oye ninguna consigna estridente, ninguna frase injuriosa, ningún slogan violento. Impresionante silencio de una manifestación callada que expresa una dura protesta contra la opresión, una incondicional exigencia de justicia, una irresistible resistencia pacífica.

Paciente camino para la paz...

Aipamen batekin hasi dezakegu gure gaurko ihardunaldi hau: "...La actual, desgraciadamente sangrienta, crisis que sucede a los vascos, es una crisis política, más también lingüística (...) El País Vasco, tan dustrializado, tan atractivo como ha sido para inmigrantes, ha llegado a una crisis de identidad". Ez dakit nri hartu nion aipu hor; ba dira ordutik urte batzu. Berdin da: gure gai-ari heltzeko baliagarria zaigu. Dena dela, eta hasteko, zera esango nuke: Hizkuntz krisia delako, krisi politikoa ere ba dela. Ez dago bi alderdiak bereizterik.

Euskal Herriko hizkuntz gatazka gaurko gure arteko bortxaren ezaugarria eta sustraia dugu. Ikusi besterik ez dago euskarari buruzko azterketa soziologikoa eta bestelakoak daramazkiten tituluak:

- Oposición y defensa del Euskera (Luis Núñez) (1977)
- Hizkuntz borroka Euskal Herrian (SIADCO-Euskaltzaindia) (1979)
- Conflicto cultural y comunidad cristiana (Gentza) (1981)
- Euskararen borroka ("Jakín" 26-27) (1983)

Eta Hego Euskal Herriko apezpikuek berriki kaleratu duten idazkian -Giza istilluak eta kristau adiskidetzatza izenekoan- azterketa berezia merezi du "Kultur alorreko istilluak" (11-12 eta 62-63 zenbakiak).

Istilua, gatazka, zapalkuntza, defentsa, borroka: horra euskararen eta euskal kulturaren egoerara eta dinamikara hurbiltzeko darabiltzagun kontzeptuak. Funtz-funtsean, berriz, Euskal Herrian hizkuntz eta kultur nortasuna dago ariskutan.

Ez da denbora luzea, gure kaleetan alderdi politiko batek bere propaganda hitz hauekin egiten zela: "Gureak ez du egin"...Ez zirudien oso egokia, adierazi eta suspertu nahi zuen itxaropena eta baikortasuna emateko. Alderantziz erabili ohi dugu esaera hori euskaldunos, benetako etsipena adierazi nahi dugunean: "Gureak egin du !" Erdarara itzul genzake agian "Esto se acabó" batekin; baina oso hotz eta motz gelditzen da itzulpen hori. "Esto se acabó" baino askoz garratzagoa da "Gureak egin du".

Ez gaitu orduan etsipenera eraman "horko zerbaitek", eta bai "gurea den zerbaitek". Zer du norberak eta Herri bakoitzak bereago, bere hizkuntza eta kultura baino? "Sangre del pueblo" deitu zuen hizkuntza Unamunok; "norberaren aberria" definitu du Alfonso Sas-

trek; hitz horietxek erabiliak zituen Victor Hugok, euskarari burz hain zuzen ere; "forma de vida" esaten du J.L. Arangurennek. Horregatik, beren hizkuntza -eta horrekin doan kultura- galzten duten -galerazten dieten- Herriek eta herritarrek ateratzen dute garrasi erdira garria: "Gureak egin du!"

Hor dago, bada, Euskal Herriko hizkuntz gatazka: Herri osoa eta herritar bakoitza barne-barnetik ikutzen gaitue-na. Gatazka eta istiluak ez dira berez gerra; baina horiek halako puntu kritikora iristen direnean, txinparta ateratzen da: bortxaren eta gerraren txinparta. Hortxe gaudela uste dut.

EUSKAL HERRIA: Euskal kultura eta euskera

Inolako Herrik honixe ezin diezaioke uko egin: bere herritasunari, bere identitateari. Herria-2000-Eliza aldizkariak, bre Negociar liburuaren inguruan antolatu zituen mahainguruetan nabarmen eta argien gelditu zen puntua horixe izan zela uste dut: Euskal Herriak ezin dezake bere berberatasuna -herritasuna- negoziatu, inolako bakearen ize-nean, bere ezatea ukatu gabe. Abiaburu edo printzipio honetan denok ados egon gaitezkeela uste dut.

Baina Herri honek bizi duen kinka larrian, desintegrazio eta harrozketa-egoeran, ez da bakarrik beraren herritasuna gordetzearen arazoa; une honetan, Euskal Herriak aurrez aurre dauka bere berreraikuntza nazionala du arazorik nagusienetakoa; bai eta bakerako inolako bide egiazkorik ebakiko baldin badu ere. Horretarako helburu argiak, oinarri fin-koak eta projektu globala egin beharra dago.

Galdera, orduan, zera da: Zernolako oinarritan oinarritu behar du horrelako berreraikuntza nazionalak? Eta, bereziki, beste oinarriren artean, zein leku du euskarak berreraikuntz projektu horretan eta Euskal Herriaren herritasuna definitzean?

Hiru aldetatik saiatuko gara erantzun laburra ematen egindako bigarren galderari:

- Oinarrizko legeetan duen lekua
- Projektu ideologiko-politikoetan ematen zaiona
- Euskal kulturari buruz duena

1.- Oinarrizko leetan (Espainiako Konstituzioa, Autonomi Estatuta, Ley orgánica de Amejoramiento del Fuero).

Espainiako Konstituzioak 3. artiku-

luan eraentzen du hizkuntzen arazoa. Bertan aldarrikatzen du gaztelaniaren ofizialtasuna, eta hori ezgutu bharra Konstituzio horren menpe dauden -gaurden- guztion aldetik, eta era berean hori erabiltzeko duten eskubidea. Aldi berean, beste hizkuntzei ere -katalanari, gailegoari, euskarari, etab.i- ofizialtasuna ezagutzen die, bakoitzari bere lurraldean, Autonomi Estatutuen arabera. Horrezaz gain begirunea eta babesa emango zaiei beste hizkuntzei, Konstituzioaren arabera, Espainiako kultur ondareak kirenez.

Beraz, gaztelania eta euskara biak dira ofizialak, bain Estatutuei uzten die ofizialkidetasun hori konkretatzen eta eraentzen. Eta zer diote horretaz Euskal Herriko Autonomi Estatutuek? -Bi Estatutu bait daude Euskal Herrian: Gernikakoa eta Nafarroako "Amejoramiento Foral" delakoa.

Gernikako Estatutak bere 6. artikuluan ematen ditu Euskarari burzko oinarri legalak; han ematen diren beste erreferentziak ez ditugu, beraz, orain ikutuko. Eta 6. artikuluari dagokionez ere puntu nabarmenak azalduko ditugu bakarrik.

Aurrenik esaten du, Euskal Herriak berea duela euskara, ez, ordea, euskara duela, berea. Beraz, euskara ez da Euskal Herriaren hizkuntza nazionala, Estatutuaren arabera. Esan daiteke, eta euskarari jartzen zaion, "propio" adjektibo erdi alferrikako hori aparte, euskara eta erdara maila berean jartzen direla, has-teko behintzat. Horren arabera, euskaldun guztiek dute "bi hizkuntzok ezagutzeko eta erabiltzeko eskubidea": horixe zainduko dute agintari autonomikoen.

Baina hortxe dago, hain zuzen, gaztelaniaren lehentasuna, Konstituzioak zera ezarria bait du: "Español guztiak behartuta daudela gaztelania ezagutzera"; euskaldunok, berriz, ez gaude euskara jakitera behartuta, nahiz eta horretarako eskubidea eduki. Horri hirugarren paragrafoa erantzen bazaio, hau da, "Hizkuntza dela eta, ez da inor bereziko edo diskriminatuko", alde zuzenetik jakinekoak ziren gerora etorri diren ondorioak, berehala ikusiko dugunez.

Bigarren paragrafoa, eskubide hori betetzeko bidei buruz ari da. Komunitate autonomiko instituzioei dagokie hizkuntza bien erabilera segurtatzea, Euskal Herriaren barruan gertatzen diren egoera soziolinguistikoak kontutan izene; instituzio horiek arautuko dute hizkuntza bien ofizialtasuna. Era berean bi hizkuntzen ezagutza segurtatzeko

neurriak eta bideak ipini eta arautuko dituzte. Erabiltzearen, ofizialtasunarne eta ezagutzearen konkretatzea, beraz, egoera sozio-linguistiko ezberdinak kontutan edukiz egingo da, Estatutuaren arabera. Printzipio honi jarraituz, gorako gelditzen zen konkretatze hori. Hizkuntza biak maila berean jartzen dira behin eta berriro; baina itxuraz bakarririk. Izan ere, kontuan edukiz aipatu dugun Konstituzioaren 3.1 artikulua eta Euskal Herrian dagoen hizkuntzako egoera, nabarmena gertatzen da gaztelaniaren lehentasuna eta gailentasuna. Estatutu horrek Euskal Herriko hizkuntzako egoera onartu egiten du, euskararen kontrako zapalkuntza eta eraso luzearen ondorioa den egoera diglosikoa kontutan hartu gabe. Gogoan duzue, hain zuzen, Genikatuk joan zen Estatutuak ba zuela esaldiko bat, garrantzikoak: "Oraingo egoera diglosikoa gainditzearena", h alegia. Baina Moncloako Estatutuan desagertu egin zen printzipio hori.

Euskaldunoi buruz mintzatu gara orain arte, baina oker. Ze, Estatutu hori "Vascongadas" direlako hiru probintzietaz bakarrik ari bait da. Zer Nafarroaz eta Iparraldeaz? Iparraldean, oraindik ee ere ez dago ia ezer euskararen legeztapenari dagokionez. Nafarroan, berriz 1982ko "Ley orgánica de mejoramiento del fuero de Navarra" delakoak euskara ofiziala aitortzen du, baina euskara mintzatzen deneko eskualdetan bakarrik: zainduko eta babestuko da, beraz, oraindik ez direla eskualde horien mugak xedatu. Beraz, benetan inolako babesik gabe dago euskara Nafarroan, legezko babesik gabe behintzat, "Ley de mejoramiento" hura konkretatzen ez den bitartean.

Dena dela, Konstituzioan, Estatutuan eta nolabait Ley de mejoramiento foral delakoan gaztelaniaren eta euskararen ofizialkidasuna aitortu bada ere, gogoan eduki beharra dago J.L. Aranguren ek egiten duen oharra: "...la equiparación legal de una y otra lengua no siempre equivale a la equiparación real" (62. or.).

Erantsi desagun zerbait agintaritzatza autonomikoek oinarritzko lege horien aplikaziorerke egin dutenari buruz.

Orain dela lau urte sorturiko Eusko Jaurlaritzak hiru lege proiektu agindu zituen, Jaurlaritzko Egitamua eta egutegia ematean:

- Ley de protección a las publicaciones en euskera de carácter periódico".
- Ley de protección del Euskera",

gero "Euskeraren erabilpena arautzekotzeko Legea" bihurtu dena.

- Estatuto de Ikastolas, gero EIKE bihurtu dena.

Orduan emandako egutegiari begira, oso atzeratuta etorri dira azken bi legeak. Eta biak daude Madrigo Gobernuaren errekurtsio pean. Lehena, berriz, hau da, euskarzko aldirikarier zegozkien legea oraindik ez dugu ikusi, eta denok dakigu nola dabilzan aldirikari horiek, bitarte horretan hain beste hil direlarik. Oraindik ere euskal egunkaririk gabe gaude.

Horren truke bezala edo, HABE legea atera berria du Eusko Jaurlaritzak. Alfabetatze-Euskalduntzea, helduena, legezatzeko.

Nere ustez, benetan kale egin du lau urteotan Agintaritzatza autonomikoak, euskararen legeztapenari dagokionez. Ia ia lau urte galdu dira, begiraturaz gero.

2.- Proiektu ideologiko-politikoetan.

Oso era eskematikoz, lautara bilduko -edo lautuan banatuko- nituzke gure artean -Euskal Herrian bertan- egiten diren eskaintza ideologiko-politikoak, euskarak Herri honen etorkizunearn behar duen lekuari buruz.

a) Elebakartasuna: erdara. Euskaraz dakitenen eskubidea beren hizkuntza gordetzeko, ez da teoriar ukatzen; baina

bai horren alde saiatzearen zentzuzkotasuna. "Historiak hala nahita", esango dizute, euskara zaharren lekua erdara modernoak hartu du. Zertan saiatu behar du Herri honek hori bizirik gordetzen, horretarako diru publikoa ipiniz, beste lekutan hain beharrezkoa dena? Ez al dakigu, bada, denok erdaraz? Euskara ondo dago hizkuntza hilen museorako. Ez naiz asmatzen ari. Horrelakoak eta gogorragoak proposatu dira azken urteotan: Aski da El Correo Españolaren, La Gaceta del Norte-ren eta Tribuna Vasca izandakoaren zenbait zenbaki irakurtzea.

b) Elebitasun "naturala". Horrelaxe agertzen zen azken hauteskundeetako programa politikoa batetan. Zer da hori? Prozesu "naturalizatza" ematen da, historian zehar gure Herrian gertatu den hizkuntza dinamika, eta, beraz, oraingo euskararen eta erdararen egoera bere horretan onartzen da. Bi hizkuntzen arteko dinamikari utzi egin behar zaio, horien arteko harremana behartu gabe hizkuntza politikoa babesleren edo protekzionistaren bidez edo. Historiak erabakiko du zer gertatuko zaion euskarari, erdararen indarraren aurrean. Hizkuntza liberalismoa, beraz, beste alorretan inola ere liberalak agertzen ez diren indar politikoen proiektu politikoa. Hizkuntza aniztasunaren alde onen teoriarekin jartzen da batzutan pentsaera hori.

c) Elebitasun babeslea. Euskara babestuko duen elebitasuna, esan nahi da. Ordezkapen-politikaren eraginez, euska-

arak jasan duen eraso politikoa kontutan edukiz eta horren oraingo egoera larria eta hilzorizkoa ikusiz, horren aldeko politika babesle edo protekzionista proposatzen da. Euskal Herriak "bere hizkuntza" duenez euskara, Estatutuak dioenez, horren bizitza babestu egingo da; areago, hori ikasteko eta erabiltzeko aukera emango zaie nahi duten euskaldunei, horretarako neurri legalak eta politikoko hartuz: testuinguru horretan ulertzen da berreuskalduntze-prozesua. Elebitasuna da Euskal Herriaren hizkuntz proiektuaren helburua: Elebitasuna osoa esaten da, baina inolako itxaropenik gabe, horrelako elebitasunik gerta daitekeenik. Azken batean, maila pertsonalako hizkuntz politika, berreuskalduntzea eta elebitasuna proposatzen dira: Herri honetako lagun-multzo baten, talde edo sektore baten hizkuntza izango da euskara. Herri honen benetako hizkuntza "nazionala", ordea, erdara izango da; baina Herri honen ezaugarri eta berezitasun bezala defenditu, babestu eta bultzatu egingo da euskara. Sarritan sinbolo eta slogan politikotzat hartzen da bakarrik euskara.

d) Euskararen lehentasuna eta berreskurapen osoa. Euskara da Euskal Herriaren hizkuntza nazionala: horra hizkuntz proiektu honen abiaburua. Ordezkapen-prozesu historiko luzearen kontra, euskararen berreskurapen osoaren eta nazionalaren politika eskatzen du horrek, hori lehentasun osoa emanez, oraingo egoera diglosikoa gainditzeko eta benetan euskara euskaldun guztion hizkuntza nazional bihurtzeko. Orduan elebitasun osoa (hau da, herritar bakoitzak eta guztiek duten ahalbidea, gaitasuna eta aukera, bi hizkuntzak -euskara eta erdara- ulertzeko, irakurtzeko, idazteko eta mintzatzeko beste herritar guztiekin eta Euskal Herriko erakunde guztiekin), elebitasun hori ez da helburua, helbidea baizik. Laburki esanda, euskara izango da Euskal Herriaren hizkuntza nagusia, lehena eta "nazio-hizkuntza" bakarra; erdarak -gaztelania eta frantsesa- ofizialak izango ba dira ere.

3.- Euskara eta "Euskal kultura".

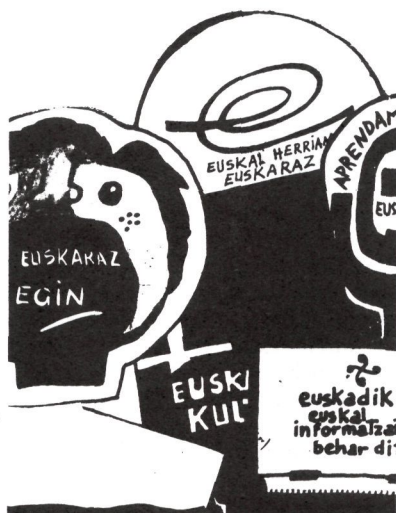
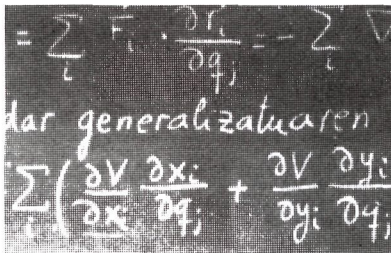
Euskal Herriaren berreraikuntzarako eta Euskal Herriaren herritasuna definitzeko euskal kulturak duen lekua eta bereziki kultura horrekin euskarak berek duen lotura: horra aipaturiko proiektu guztien azpian dagoen arazoa. Ez dugu puntu hori sakonduko. Alde batekoek eta bestekoek behin baino gehiagotan erabakitzen eman izan dute eztabaida hori -agian aurrera jarraitzea alferrikakotzat eman dutelako-. Baina behin eta berriro suspertu ohi da eztabaida bera: Euskal kulturak euskaraz izan behar al du? Oraindik oraintsu, El Pais-eko orrialde batetan; eztabaidaren zen-

tzugabekeria baieztatu ondoren, arazo berbera suspertuz eta bere postura azalduz eta kontrajarriz betetzen ditu azken paragrafo guztiak Patxo Unzuetak.

Dena dela, erabakita ala ez, hor dago galdera; eta bakoitzak bere erantzuna izan ohi du. Hala nola, Jose R. Scheiffler-ek (Deia, 1983 - II - 2): "Las características de la cultura vasca pueden expresarse y descubrirse también en otra lengua distinta del euskera, y, en absoluto, subsistir, aun perdida esta lengua ancestral o reducida a pequeños cenáculos.

Bereizi egin behar dira alorrak kulturaren: hizkuntzari berez itsatsita daudenak (literatura, irakaskuntza, ikerkuntza idatzia, zinema, telebista, antzerkia, komunikabideak) eta hari zuzenean eta derrigorrez lotuta ez daudenak (Arte plastikoak, musika -ez kanta-, etab.).

Adierazpen nagusienetako ezezik, kultura bakoitzaren adierazpide beinentzat daukate hizkuntzalariek eta kultur antropologoek hizkuntza: nolabait beste adierazpide guztien oinarrian, edo gailurrean, dagoena. Kulturaren kanala eta biltegia da hizkuntza. Ez da, ordea, adierazpen eta adierazpide bakarra. Baina beste kultur sistema sinboliko guztiek hizkuntzan aurkitzen dute beren argitasun eta adierazgarritasun osoa. Hala ere, hizkuntzak ez ditu guzti haiek irensten.

Horregatik, euskararik gabe ba ote dago euskal kulturarik? Aparte galdera horrek funtsean azaltzen duen kontradikzioa, zera esan daiteke: Euskal kultura egin daitekeela euskararik gabe, batez ere zuzenean hizkuntzarekin lotuta ez dauden alor haietan; eta nolabait erdarazko euskal literatura ere egin daitekeela, gaiak eta euskaldunon bestelako mintzaira-moduek eta sinboloek euakalduntzat defini dezaketen neurrian.

Baina kulturgintza hori ez da osorik euskalduna izango, euskara bera adierazpide ez duen bitartean edota erdara duenean hizkuntzazko adierazpide. Erdizka edo maila batetan bakarrik dei daiteke euskal kultura; ez honen adiera osoan.

Ez dut hemen ikutuko euskararen erabili beharra halako maila berezietan (ikerkuntzan, nazioarteko harremanetan, etab.), euskal kulturak bere osotasuna izan dezan. Beste gai bat dela uste dut. Dela dela, esan beharra dago, euskal kulturak bere osotasunean erabateko erreferentzia egiten diola euskarari eta euskararik gabe ez dagoela definitzerik; eta, bestalde, euskararen berreskurapen osoak kultura modernoaren -nazionalaren eta unibertsalaren- alor eta maila guztiak adierazi behar dituela.

Euskararen berreskurapen osoa, bikerako bidea

Euskararen berreskurapena berez da Herri honek duen helburua, berriz ere Euskal Herria izatera iritsi nahi badu. "El proceso de renacionalización del país -Euskal Herria- (tiene) que pasar -dio Alfonso Sastrek- por el necesario trámite de la recuperación de la lengua".

Berreskurapena uler daiteke maila oso apalean: umetatik edota guraso nahiz arbasoetatik euskara galdua dutenak hori erabiltzeko gaitzea, euskalduntze prozesuaren bidez; herri mailan, berriz, euskarari bere lekua ematea, ofiziala denez, elebitasun egokia lortuz.

Hemen, ordea, berreskurapen osoaz mintzatzen gara: funtsean zera esan nahi da, euskara bihurtzea Euskal Herri osoaren hizkuntza komunitarioa eta euskaldun bakoitzaren hizkuntza pertsonala. Normalkuntz prozesu luze baten helburua izan daiteke hori: normalkuntza linguistikoa, juridikoa, instituzionala, sozial eta kulturalaren fruitua da euskararen normalkuntza etnikoa eta antropologikoa.

Zer da, orduan, berreskurapen osoa?

J.L. Aranguren aski egoki ipin-

tzen digu arazoa, euskarari buruz diharduela gainera: "Una comunidad lingüística es la que posee un lenguaje. Pero en un sentido más profundo es ella, la comunidad, la poseída por ese lenguaje. Un lenguaje dentro del cual se vive es, (...) una cosmovisión, una forma de vida irreductible a cualquiera otra"... Eta bere buruari galdetzen dio: "El euskera es real, efectiva y actualmente la forma de vida, la cosmovisión del pueblo vasco, la lengua dentro de la cual éste vive?" (España: Una meditación política, 57-58 orr.).

Horixe dela uste dut euskararen berreskurapen osoa. Euskaldunok, berriz, eta Euskal Herriko erdaldunak, arrotzuta gaude gure Herrian. Herririk gabe, "sin patria", Sastrek esango lukeen bezala. Euskara ez da bizi-ingurunea, gure bizikera.

Euskara Euskal Herriaz eta euskaldun bakoitzaz jabetu dadin, ordea, euskaldun bakoitzak euskaraz jabetu behar du. Hiru mailatan: a) Buruz eta kontzientziaz; b) Ikastez eta jakitez; c) Erabileraz. Hiru momentuak behar ditu euskararen berreskurapenerako bideak.

Berreskurapen osoa horrela ulertzen bada, horrek ez du esan nahi egoera primitiboren batera itzultzea edota hizkuntza arkaiko eta hilen bat gureganatzea. Aurrerako projektua izan behar du euskararen berreskurapenak, jakin dakigun arren, berreskurapen-prozesu horrek nahitanahiez aldaketa garrantzizkoak ekarriko dizkiola hizkuntzari, euskaldunberrien eraginez eta kultur integrazio osoaren bidez. Azken batean, iraultza bat izango da euskararen berreskurapen osoa. Baina Gabriel Celayak esana dela uste dut: "No hay nada realmente original si no es originario; no hay nada tan revolucionario como el descubrimiento de nuestro ser radical".

Euskararen berreskurapen osoa, berriz, proiektu eta eginkizun nazionalak dira, euskara bera hizkuntza nazional bihurtu nahi denez. Puntu hau oso garrantzizkoa da, eta ondorio larriak ditu. Hirutan banatuko ditut:

a) Euskal Herrian inork ez du euskararen monopoliorik. Herri osoarena da euskara. Ideologiaz eta politikaz abertzaleak direnek ba dute joera, euskara beren monopolio bihurtzekoa, bai eta beren altxor politiko bezala erabiltzekoa ere. Euskara ez da inola ere abertzaleen bereizgarria izatekoa. Alderantziz, ordea, ideologiaz eta politikaz estatalistak direnek ba dute joera, euskara nazionalisten gauzatzat uzteko eta beraiiek euskararekin zerikusirik ez dutela pentsatzeko. Ordua dela uste dut argi

uzteko, euskararen berreskurapena Herri honen berreraikuntzaren arazoa dela, eta ez dagoela derrigorrez proiektu politiko jakini loturik. Euskaraz jabetzea euskal herritar guztiena da; eta hori dela eta ez dut uste inor derrigorrez politikoki abertzaletasunera "konbertitzera" behartu behar denik. Orain dela gutxi ikusi dut kartel bat: "Euskaldunaren dekalogo", euskarari buruzko aginduak ematen dizkiona; Baina lehenagotik ezagutzen nuen beste hau: "Decálogo del castellanoparlante que vive y trabaja en Cataluña". Euskararen berreskurapena ez dugu "euskaldunon= abertzaleon" artean itxi behar; Euskal Herriko bizilagun guztiei ireki behar diegu.

b) Euskararen berreskurapen osoak ez du kulturazko erabakertasuna edo uniformismoa eta erdal kulturekiko itxitasuna esan nahi. Hizkuntza ez da kultur adierazpen bakarra, beste adierazpen guztien adierazpide nagusia baldin bada ere. Zera bizia da kultura; eta bizi da, hain zuzen, beste kulturetatik datozkion aportazioetatik, neurri handi batez. Euskal Herrira etorritako langileek beren kultur tradizioak ekarri baldin badituzte, ez daukate horiei uko egin beharrik, Euskal Herriaren berreraikuntz nazionalaren eta berreskurapen linguistikoaren projektuan sartzean. Horrela begiratuta, benetan euskal kulturaren aberasgarriak izango dira horien ekarriak.

c) Euskararen berreskurapen osoak ez du Euskal Herriko hizkuntz bakartasuna esan nahi. Egia da, bai, horrek euskarari erabateko lehenetasuna eskatzen duela: bai legez eta bai politikaz. Baina erdarak (gaztelaniak eta frantsesak bereziki) beren leku garrantzizkoa izango dute euskararen berreskurapen osoaren proiektu horretan, bigarren hizkuntza gisa eta Herri honen eta atzerriren arteko harremanetarako ate eta tresna gisa. Euskararen erabateko lehenetasunak ez ditu bakartasuna edo eksklusibismoa adierazten.

Euskararen berreskurapen osoaren helburua -hobe esanda, ondorioa-haue da: Euskal Herriaren desintegrazioa gainditzea eta integrazio hizkuntzazko-kulturazkoa lortzea, eta, horren bidez, Herri honek eta herritar bakoitzak barne-arrozketara edo alienazioa gainditzea eta beren nortasuna baieztatzea eta finkatzea. Azken batean, gure Herriaren eta herritarren askapenerako bidea da, eta, beraz, bakerako bidea. UNESCOren hitzak dira: "La afirmación de la identidad cultural contribuye a la liberación de los pueblos".

Herrien askatasuna da berriz bakerako abiaburu eta oinarri bakarra.

Paulo Agirrebaltategi